

DANIEL C.

Översättning av Pär Svensson

fri tanke

DENNETT

JAG HAR

filosofiska

memoarer

TÄNK

Innehåll

Prolog. Lyckosten Dan	9
 DEL ETT. SNABB UR STARTGROPARNA	25
1. Barndom.....	27
2. Musik: en viktig avstickare.....	35
3. Från Wesleyan till Harvard, 1959–63.....	53
4. Oxford 1963–65	69
5. Hur jag upptäckte naturalismen – ett annat sätt att vara filosof?	83
 DEL TVÅ. ANDRA MEDVETANDEN	109
6. UC Irvine, 1965–71	III
7. Tillbaka till östkusten.....	129
8. Ett år vid Harvard. Möte med Jerry Fodor.....	141
9. Universitetspolitik vid Tufts	151
10. Var är jag?.....	159
11. Under tiden, hemma på gården.....	165
12. Vi finner Xantippa och lämnar gården.....	177
13. Hedersmedlemmar i familjen. Tidskriften Behavioral and Brain Sciences	185
 DEL TRE. MIN ODYSSÉ.....	193
14. Bristol och All Souls, 1978–79	195
15. CASBS, 1979–80. Möte med Douglas Hofstadter	207
16. Rubiks kub, Prag och Dahlem	221
17. »Är kaniner fåglar?» och andra minnesvärda telefonsamtal	229
18. Ruth Millikan, som spräckte glastaket.....	235
19. Store George och Curricular Software Studio	239

20. Lockeföreläsningarna och de gröna markattorna i Amboseli.....	249
21. Center for cognitive studies. Äventyr med Nicholas Humphrey	255
22. Italienska förbindelser och deras efterspel.....	265
23. Consciousness explained	275
24. Turingtestet som något mer än ett tankeexperiment.....	297
25. Äventyr med robotar: hela leguanen, Cog och Tati.....	305
26. Seymour Papert och Marvin Minsky	315
27. Om präster som tappat tron.....	323
28. På spaning efter humorn med Jonathan Miller och Matthew Hurley	335
29. En trojka av ryska äventyr.....	345
30. TED.....	355
31. Därför älskar jag... ..	365
32. Ett sista Eden: Santa Fe Institute	375
 DEL FYRA. AKADEMISKA STRIDER.....	379
33. Filosofins historia. Richard Rorty	381
34. Akademiska viktigpettrar och ikonoklaster	391
35. En demontering av mina tankeverktyg.....	415
36. Tänk om jag har fel?.....	425
 Författarens tack	430
Noter	431
Register	441

Till min familj

PROLOG

Lyckosten Dan

Jag har haft tur hela livet, sån tur att jag nästan tror på stjärnorna.

– Tom Stoppard 1986 i ett brev till sin mor

Jag har aldrig sett mig själv som lyckligt lottad, jag är en fegis. Jag tar inga risker. Men jag jobbar hårt. Ju hårdare jag jobbar, ju mer lyckligt lottad blir jag!

– Alex Bird (känd brittisk hasardspelare),
Sunday Observer (London), 24 april 1983

DEN 24 OKTOBER 2006 for jag i ilfärd med ambulans från mitt kontor på Tufts University till akuten på Lahey Clinic, där läkarna konstaterade vad som var fel på mig: de inre och yttre lagren i min aorta hade släppt från varandra – det kallas *aortadissektion* – och jag kunde dö när som helst om blodet från hjärtat forsade ut i brösthålan. Dagen innan hade jag seglat till Mackerel Cove på Swan's Island i Maine med min segelbåt *Xantippa*. Det var sista seglatsen för säsongen, jag hade sällskap av min svenske vän Bo Dahlbom och hans son Fredrik, och när jag sakta hivade upp den tunga ankarkättingen kände jag en lätt smärta i bröstet som påminde om smärtan jag känt sju år tidigare; den gången hade jag drabbats av en »tyst hjärtattack« och tvingats genomgå en trefaldig bypassoperation. Vi seglade tillbaka till Blue Hill i hård motvind, förtöjde båten, halade de tunga seglen, fäste gummibåten på taket till min bil och åkte tillbaka till gården. Därefter skyndade jag mig till ortens sjukhus, där jag fick veta att jag *inte* hade haft en hjärtattack men rekommenderades att kontakta min hjärtläkare så snart som möjligt. Dagen därpå körde vi till Tufts, där

jag frågade institutionens sekreterare om hon hade några Tylenol på lager, men klokt nog ringde hon efter ambulans i stället.

En föga känd biverkan av öppna ingrepp i hjärtat är att man kan få lindriga strokes för att restprodukter från operationen täpper till hjärnans kapillärer, och min hjärtläkare var nog med att påpeka för kirurgerna att eftersom mitt intellekt var viktigast för mig i livet måste de göra allt för att jag inte skulle få hjärnskador av hjärt-lungmaskinen. Efter operationen, innan de kopplade bort mig från maskinen, *kastade de om blodflödet till min hjärna* så att artärerna tömdes och venerna fylldes. På så sätt hoppades de spola bort det slagg som riskerade att slå ut min *res cogitans*, mitt tänkande ting (alltså min hjärna, inte den immateriella substans som Descartes föreställde sig). Därmed har jag bokstavligt talat blivit hjärntvättad. Fungerade det? Så snart jag kunde sitta upp i sjukhussängen efter ingreppet tog jag fram min pålitliga laptop och skrev en kort text för att förvissa mig om att allt var i sin ordning. Jag lade upp den på Edge.org, där den fick mycket uppmärksamhet. Vad tycks?

Thank goodness! (6 november 2006)

I skyttegraven finns inga ateister sägs det, och det finns åtminstone en del anekdotiska bevis till stöd för påståendet i form av de berömda ateister som efter att de haft nära döden-upplevelser meddelat att de bytt ståndpunkt. Den brittiske filosofen Sir A.J. Ayer, som avled 1989, är ett exempel från senare tid. Låt mig berätta en annan tankvärd anekdot.

För två veckor sedan fördes jag i ilfart till sjukhus, där en dator-tomografi visade att jag drabbats av »aortadissektion« – kroppspulsåderns inre lager hade släppt så att det bildats ett rör med två kanaler i stället för en. Det faktum att jag sju år tidigare hade genomgått en kranskärlsoperation räddade förmodligen livet på mig, för den ärrvävnad som hade växt som en murgröna runt hjärtat åren däremellan stabiliserade aortan och hindrade ett ödesdigert läckage från hålet i själva kärlet. Efter en operation som tog nio timmar, under vilken mitt hjärta stannades och min kropp och hjärna kylades ner till 7 grader

C för att inte syrebristen skulle orsaka skador till dess att man kunde koppla in hjärt-lungmaskinen, är jag nu stolt innehavare av en ny kroppspulsåder. Den är tillverkad av stark polyesterduk som sytts till ett rör av kirurgen och är fäst vid hjärtat med en kolfiberventil som avger ett lugnande klickljud varje gång mitt hjärta slår.

När jag nu inleder min rehabilitering finns mycket att fundera kring, den hemska upplevelsen i sig förstås, men framför allt den ström av uppmuntrande meddelanden jag fått sedan det blivit känt vad jag gick igenom. Mina vänner var nyfikna på om jag hade haft någon nära döden-upplevelse och vad det i så fall skulle innebära för min öppet ateistiska livshållning. Hade jag fått någon uppenbarelse? Skulle jag gå i Ayers spår (efter några dagar senare nyanserade han sin »omvändelse« och förklarade att »jag borde ha sagt att min upplevelse har gjort mig mindre kategorisk i min syn på att det inte finns något liv efter döden, men att min egen övertygelse inte har rubbats«), eller var min ateistiska livssyn intakt?

Ja, jag fick en uppenbarelse. Jag såg klarare än någonsin att när jag på engelska utbrister *thank goodness!* så är det inte bara en sekulär variant av *thank God!* (vi ateister tror ju inte att det finns någon Gud att tacka). Jag vill verkligen tacka godheten. Det finns så mycket godhet i världen, och den ökar för varje dag, och jag har denna enastående väv skapad av människan att tacka för att jag lever i dag. Godheten är en värdig mottagare av den tacksamhet jag känner i dag, och jag vill ge den ett erkännande här och nu.

Vem är det då jag känner tacksamhet mot? Mot hjärtläkaren som har hållit mig vid liv i årtal och rådigt avfärdade den första diagnosen på lunginflammation. Mot kirurgerna, neurologerna, narkosläkarna och perfusionisten, som höll igång mitt system i flera timmar under svåra omständigheter. Mot de tiotals läkarassistenterna, sjuksköterskorna, fysioterapeuterna, röntgenteknikerna och den lilla armén av flebotomister som så drivet sög ut mitt blod, mot dem som kom med mat, städade min sjuksal, tog hand om berget av smutstvätt, körde mig i rullstol till röntgen och så vidare. Personalen hade rötter i Uganda, Kenya, Liberia, Haiti, Filippinerna, Kroatien, Ryssland, Kina, Korea, Indien – och USA förstås – och jag har aldrig skådat större

ömsesidig respekt än när de hjälptes åt och dubbelkollade varandras åtgärder. Men deras lagarbete i all ära, de här personerna på plats skulle inte ha kunnat utföra sitt arbete om de inte kunnat stödja sig på andras bidrag. Jag minns med tacksamhet min framlidne vän och kollega vid Tufts, läkaren Allan Cormack, som delade Nobelpriset för att ha uppfunnit datortomografen. Allan, du har postumt räddat ännu ett liv, ingen kan längre räkna dem. Världen har blivit bättre tack vare dig. Tack till den mänskliga godheten. Sedan vill jag tacka hela vårdsektorn, både vetenskapen och tekniken, utan vilka inte ens de bästa avsikter skulle göra någon större skillnad. Jag tackar redaktionskommittéerna och granskarna, dagens och gårdagens, för *Science*, *Nature*, *Journal of the American Medical Association*, *Lancet* och alla andra vetenskapliga och medicinska institutioner som oförtrutet lanserar förbättringar och spårar och rättar till brister.

Dyrkar jag den moderna medicinen? Är vetenskapen min religion? Nej, inte alls; det finns ingen del av den moderna medicinen eller vetenskapen som jag skulle vilja ge undantag från sträng granskning, och jag kan utan större besvär peka ut allvarliga problem som fortfarande behöver åtgärdas. Det är förstås lätt gjort, för medicinen och vetenskapen granskar redan sig själva hårdare, intensivare och mer ödmjukt än någon annan av människans institutioner – och de redovisar regelbundet resultaten av sina granskningar för allmänheten. Denna sakligt grundade kritik, som ingalunda är fullkomlig, är för övrigt själva hemligheten bakom dessa mänskliga strävandens framgångar. Varje dag görs mätbara framsteg. Om min kroppspulsåder hade gått sönder för tio år sedan skulle mitt liv inte ha gått att rädda. Ingreppet är knappast rutin ens i dag, men mina odds att överleva var faktiskt inte så dåliga (i dag avlider ungefär 33 procent av alla patienter med aortadissektion under det första dygnet om de inte får behandling och efter det försämras prognosen för varje timme).

Det fanns en sak som särskilt slog mig när jag jämförde den medicinska värld jag blivit beroende av med de religiösa institutioner jag studerat så ingående på senare år. En fin och stödjande aspekt man finner i varje religion (såvitt jag vet) är tanken att det som verkligen betyder något är att man är godhjärtad: om du har ett gott uppsåt och

gör det som (Gud säger) är rätt, går det inte att begära mer. Men så är det inte inom läkekonsten! Om man har fel – särskilt om man borde ha vetat bättre – betyder ens goda avsikter nästan ingenting. Och medan religioner ofta uppmuntrar att man följer sitt hjärta och inte tänker för mycket betraktas detta inom medicinen som en svår synd. En läkare som tror benhårt på sina egna rön om hur pulsåderbräck bör behandlas och gör försök på mänskliga patienter skulle straffas hårt och kanske tvingas lämna sitt yrke. Det finns förstås undantag. Några få våghalsiga och risktagande pionjärer tolereras och belönas (om det visar sig att de har rätt), men det finns plats för dem bara som sällsynta undantag från idealet om den metodiska forskaren som omsorgsfullt utesluter alternativa teorier innan han implementerar sin egen. Goda avsikter och inspirationer räcker helt enkelt inte.

Med andra ord, om religioner kan tjäna ett gott syfte genom att låta många människor känna sig nöjda med den moraliska nivå de själva klarar att upprätthålla, finns det ingen religion som kräver av sina anhängare att de ska nå upp till samma höga moraliska ansvarsnivå som den sekulära vetenskapliga och medicinska världen! Och jag talar inte bara om ansvarsnivåerna »i toppen« – bland de kirurger och läkare som fattar livsavgörande beslut varje dag. Jag talar även om den ansvarsnivå som labbtekniker och kökspersonal måste leva upp till. Denna tradition förlitar sig på en förbehållslös tillämpning av förnuftsgrundad empirisk granskning, säkerställning och uppföljning samt ett odlande av vanan att alltid fråga sig: »Tänk om jag har fel?« Det duger aldrig att hänvisa till tro eller tillhörighet av något slag. Tänk om en forskare hävdade att utomstående aldrig skulle kunna upprepa hans resultat eftersom de inte har samma tro som forskarna i hans labb! Och för att återgå till min själva poäng så är det tack vare godheten i denna tradition av förnuftigt tänkande och förutsättningslösa sökande som gör att jag lever i dag.

Men vad säger jag då till de av mina religiösa vänner (ja, jag har många sådana) som är djärva och hederliga nog att erkänna att de har bett för mig? Jag har omedelbart förlåtit dem, för få situationer är så frustrerande som när man inte kan hjälpa någon man älskar på ett mer konkret sätt. Jag medger att det är tråkigt att jag inte kan

be (ärligt) för mina vänner och släktingar när de har det svårt, så jag uppskattar gesten även om jag inser att den inte tjänar något till. Jag tolkar mina religiösa vänners kommentarer som en eller annan version av det som andra *brights* [en term jag och andra har försökt införa som beteckning på icke-troende; se kapitel 27] har påpekat för mig: »Jag har tänkt på dig och önskar av hela mitt hjärta [en annan lika gagnlös och självgod form av omtanke] att du klarar dig igenom det här.« Det faktum att mina kära vänner har tänkt på mig på det viset och ansträngt sig för att berätta det för mig ger i sig underbar lindring, det behövs inget övernaturligt påhäng. Meddelandena från släkt och vänner över hela världen har bokstavligt talat gjort mig alldeles varm inombords och jag är tacksam för alla uppmuntrande ord (som jag befarar har fört mig till rent maniska höjder!). Men jag skojar inte när jag säger att jag var tvungen att förlåta dem som bad för mig. Jag motstod frestelsen att svara: »Tack, jag uppskattar gesten, har du offrat en get också?« Jag känner ungefär likadant som jag skulle ha känt om någon kom och sade att han hade betalat en häxdoktor för att uttala en helbrägdagörande trollformel för min skull. Vilket fånigt slöseri med pengar som kunde ha använts till något vettigare! Förvänta er inte att jag ska visa tacksamhet eller ens likgiltighet. Jag sätter definitivt värde på den värme och generositet som drev er, men jag önskar att ni hade kommit på ett mer förnuftigt sätt att uttrycka era känslor.

Men är jag inte alldeles för hård nu? Ingen far väl illa av att de som har en uppriktig tro ber för mig! Jag är inte alls säker på det. Om de verkligen hade velat göra något nyttigt kunde de ha använt sin bönetid och energi på något angeläget projekt som de kan påverka. Dessutom har vi nu ganska bra på fötterna (till exempel den nyss publicerade Bensonstudien vid Harvard) för att hävda att det inte fungerar att be för någon annan. Den som betar sig i strid mot den forskningen undergräver faktiskt min respekt för den godhet jag vill tacka. Om du envisas med att hålla liv i myten om att böner hjälper måste du förklara för oss andra varför bevisen inte duger. Medan jag väntar på din förklaring förlåter jag dig för att du håller fast vid din tradition; jag vet mycket väl hur trösterika traditioner kan vara. Men jag vill att du ska inse att det du håller på med i bästa fall är moraliskt

tveksamt. Om du någon gång skulle överväga att stämma en läkare för att vederbörande behandlat dig fel, eller ett läkemedelsföretag för att det inte har utfört vederbörliga tester innan de marknadsför ett läkemedel som du skadats av, måste du erkänna att du innerst inne uppskattar medicinområdets högt ställda krav på saklig granskning (samtidigt som du själv odlar ett beteende som det inte finns någon saklig grund för) och bestämma dig för att bidra med något konkret. (Föreställ dig din upprördhet om ett läkemedelsföretag reagerade på din stämningsansökan med att sorgglöst påpeka: »Men vi bad allt vi kunde för att läkemedlet skulle fungera! Vad mer kan du begära?«)

Det bästa med att säga »*thank goodness*« i stället för »*thank God*« är att det finns så många sätt att gengälda godheten – genom att bestämma sig för att skapa mer godhet till gagn för kommande generationer. Godhet kan ta sig många uttryck, det är inget som bara förekommer inom medicinen och vetenskapen. Godheten finns till exempel i Randy Newmans musik, som inte skulle existera utan alla dessa underbara pianon och inspelningsstudior, för att inte tala om det bidrag som lämnats av varenda framstående kompositör från Bach till Wagner och från Scott Joplin till Beatles. Godhet finns i det kalla vattnet i kranen och i maten på bordet. Liksom i fria val och sanningsenlig journalistik. Om man vill tacka godheten kan man plantera ett träd, skaffa mat åt ett föräldralöst barn, köpa skolböcker till flickor i den muslimska världen eller bidra på tusen andra sätt till att konkret förbättra livet på vår planet nu och inom en nära framtid.

Eller så kan man tacka Gud – men blotta tanken att gengälda Gud är löjlig. Vad skulle ett allvetande, allsmäktigt Vara (»Det som har allt?«) ha för glädje av dina futtiga återbetalningar? (Och dessutom, enligt den kristna traditionen har Gud redan löst skulden för evärdlig tid genom att offra sin enfödde son. Försök gottgöra det lånet!) Ja, jag inser att man inte ska tolka dessa teman bokstavligt utan bildligt. Det är i sin ordning, men då måste tanken på att man gör gott genom att tacka Gud också ses som symbolisk. Jag tycker det är bättre med konkret godhet än symbolisk.

Men jag förlåter ändå dem som ber för mig. Jag liknar dem vid de envisa forskare som förkastar bevis för teorier de inte gillar när det

hade varit mer klädsamt att stilla medge att de hade fel. Jag applåderar er lojalitet mot er ståndpunkt, men kom ihåg en sak: det räcker inte att vara lojal mot en tradition. Ni måste ständigt ifrågasätta era föreställningar: Tänk om jag har fel? Jag anser att religiösa människor till syvende och sist måste leva upp till samma moraliska standarder som sina sekulära motsvarigheter inom medicinen och vetenskapen.

Jag har gett ut sju böcker och tiotals artiklar under de sexton år som gått sedan jag blev opererad. Jag har pressat in ett normalt människolivs samlade äventyr i de extra år jag beviljades tack vare andra människors godhet. Jag är oerhört lyckligt lottad.

Jag deltog en gång i ett veckoslutsmöte i Seattle för begåvade gymnasieelever som skulle inspirera till stordåd. Allehanda stjärnor var inbjudna, flera Nobelpristagare, författaren Amy Tan, Google-grabbarna Sergey Brin och Larry Page, glasskulptören Dale Chihuly och andra bemärkta personer. Något som slog mig med de femton minuter långa föredrag var och en av oss höll för de alerta ungdomarna var att de flesta framhöll turens betydelse: vi hade råkat befinna oss på rätt plats i rätt ögonblick, funnit rätt mentorer och gjort några turliga hugg på måfå. Blygsamheten var ägnad att lugna publiken, men riskerade den inte att få en önskad bieffekt? »Tro inte att det finns någon säker väg till framgång. Improvisera så kanske du en dag blir som vi!« Var vi bara en samling lotterivinnare som försökte intala vår publik att det inte fanns något recept till framgång?

Jag fick nyligen ett mejl från Peter Godfrey-Smith, den framstående filosofen, dykaren och bläckfiskforskaren:

Hej Dan,

Jag plöjer just nu igenom en hög med böcker av Mike Levin [min kollega vid Tufts som jag nyligen skrev en artikel tillsammans med].

Hur kommer det sig att du alltid är först med att ta till dig hyperintressanta grejer?

Du har gjort det i många årtionden.

Bästa hälsningar

Peter

Som av en händelse hade jag precis funderat över samma fråga fast annorlunda formulerad under tiden jag skrev de här memoarerna. Tur spelar förstås en viktig roll, särskilt i början, när turen gör att man finner ett sätt att växla in den initiala turen mot ännu mer tur – den rikare blir ännu rikare, som det heter. Peters fråga antydde – som tur var för mig – ett svar som jag först nu på sistone har förstått vidden av: han frågar inte hur jag *kom på* de hyperintressanta grejerna utan hur jag kunde *ta till* mig dem så snabbt. Jag är som en skogsråtta eller en skata, alltid på jakt efter något matnyttigt. »Det här kan jag få användning för senare«, tänker jag när jag kompletterar min hemma-verkstads samling av grejer, prylar och verktyg med ännu ett kugghjul, stag eller någon annan maskindel som kastats bort. Min tänkande maskin – hjärnan – förser jag på liknande sätt med användbara grejer som jag hittar på vägen. Jag presenterade ett galleri med ett sjuttioal av mina favoriter i *Intuition pumps and other tools for thinking* (2013). Jag tycker om att laga saker med vad som helst som fungerar och alla dessa årtionden har jag alltid velat veta *hur* »magin« verkar. Jag skulle vilja citera en passage från Lee Siegels utmärkta bok om indisk gatumagi, *Net of magic: Wonders and deceptions in India* (1991):

»Jag skriver en bok om magi«, förklarar jag och får frågan: »Riktig magi?« Med riktig magi menas mirakler, under och övernaturliga krafter. »Nej«, svarar jag: »Trolleritrick, inte riktig magi.« Riktig magi syftar med andra ord på den magi som inte är på riktigt, medan den magi som är på riktigt, som faktiskt låter sig utföras, inte är riktig magi. (s. 425)

Många är de som omhuldar »den riktiga magin« på ett eller annat sätt, och många tycker att en yrkesbana som filosof ger en utmärkt plattform för att odla och föra ut detta synsätt. Jag skulle hävda att det är ett utmärkande drag hos en viss typ av filosofer. Deras motsats utgörs av antifilosoferna, de som betraktar det kaos som andra har vållat och utbrister: »Usch och fy! Jag måste försöka bringa reda i det här!« Mina ledstjärnor och hjältar har varit de forskare och filosofer som anat hur tricken går till, hur illusionerna skapas. De är inte bara skeptiker eller avförtrollare utan konstruktiva upplysare som söker

efter modeller och teorier som kan ersätta filosofernas skrivbords-sanningar med testbara idéer.

När jag disputerade 1965 insåg jag att det bästa (och enda) sättet att förstå intellektet och medvetandet är att se dessa som resultatet av det naturliga urvalet på flera nivåer, så jag började skissa på en modell för hur processen kunde tänkas gå till. Och jag begränsade mina filosofiska provokationer till ett minimum. Metoden gick hem bland forskare inom många discipliner. De *fattade* på ett eller annat sätt och begrep hur de kunde bidra till bilden som höll på att växa fram och rätta till en del brister i sitt eget arbete. De bjöd in mig som en vänligt sinnad samtalspartner. Jag slapp söka upp dem och med mössan i hand fråga om jag fick delta i diskussionen; det var de som sökte upp mig.

På något sätt lyckades jag skapa (eller snarare leda skapandet av) en intellektuell magnet som hela tiden drog in ytterst begåvade personer i min bana.¹ Jag vande mig vid att omges av personer som visste mycket mer än jag själv, och jag sög villigt i mig av deras kunskap, särskilt när jag inte höll med dem. Några av mina älsklingsargument och exempel har kommit till i hetsiga dispyter med tänkare vars ståndpunkter jag till stor del avvisar, av skäl som jag i dag förstår bättre än när jag först började gnabbas med dem. Fysikern Wolfgang Pauli är känd för att ha betecknat en annan fysikers idéer som »inte ens felaktiga«, och jag har tagit tillfället i akt att korrigera några av de felaktiga idéer som presenterats av fysikern Roger Penrose, språkvetaren Noam Chomsky, neuroforskaren Christof Koch och evolutionsbiologerna Stephen J Gould och David Sloan Wilson med flera. Därutöver har jag haft långvariga strider med filosofkolleger som Thomas Nagel, Jerry Fodor, John Searle och David Chalmers. Vilken nivå skulle jag ha befunnit mig på om jag och mina tankeverktyg inte hade fått möjlighet att korrigera dessa personers genialiska misstag? (Till exempel tog jag hjälp av John Horton Conways makalösa cellulära automat Game of Life för att finna en medelväg mellan Fodors föga tilltalande »allt eller inget-realism« och Paul Churchlands lika svajiga »eliminativism«, vilket jag beskrev i »Real patterns« [1991], en av mina mest inflytelserika artiklar.) Här medger inte utrymmet att jag uppehåller mig vid alla

viktiga detaljer, men i noterna finns länkar för den som vill veta vad jag stödjer min tes på och göra en egen bedömning.²

Jag har så här långt levat ett häpnadsväckande äventyrligt och berikande liv, som vida överträffat min ungdoms vildaste fantasier. Och då ska ni veta att jag var en tvärsäker yngling med höga ambitioner. Hur gick det till? Berodde det på ren tur, »kontakter«, eller är min nuvarande lycka i viss mån min egen förtjänst? Har jag i någon mening gjort mig *förtjänt* av de förmåner jag nu åtnjuter?

Jag tror på den fria viljan, på det icke-mystiska sätt som verkligen betyder något. Jag anser att de som gör gott förtjänar att hyllas och belönas och att de som handlar ont förtjänar att straffas, förutsatt att vi talar om vuxna individer som råder över sig själva. Jag anser också att den sortens fria vilja inte undergrävs ifall världen skulle vara deterministisk, och jag har ägnat tre böcker och dussintals artiklar åt att försvara detta i förstone kontraintuitiva påstående. Determinism kan definieras som ståndpunkten att det »i varje ögonblick existerar en och endast en möjlig framtid«,³ men det ska inte uppfattas som att denna framtid är *oundviklig*. Vi och andra självständiga aktörer undviker dagligen allt möjligt. Determinismen »binder oss inte till händer och fötter«, lika lite som den hindrar dig från att fatta beslut som du senare ändrar när du vänder blad och lär av dina misstag. Determinism betyder inte att du är i händerna på en marionettspelarare. Om du är en normal vuxen person har du tillräcklig kontroll över dig själv för att bibehålla ditt självbestämmande – och därmed ditt ansvar – i en värld full av lockelser och distraktioner. Men även om jag har rätt i att determinismen inte undergräver ansvaret eller självbestämmandet kvarstår frågan om huruvida jag bara har haft en onormal tur som jag pressat maximalt med lycka ur.

Faktiskt har jag inte utnyttjat den till max. En person med fastare karaktär kunde ha gjort mycket mer av den. Det finns ett stråk av lättja i mig, jag läser odisciplinerat och blir lätt distraherad och jag har en omätlig aptit på tidstjuvar som serierna i dagstidningen, korsord, Scrabble (och allra helst *Frigate bird*, en intensiv variant som spelas med Scrabblebrickor men utan spelbräde), sudoku och Rubiks kub. En begåvad barndomskamrat till mig blev så besatt av bridge att han

missade sina studier, och detsamma skulle ha hänt mig om jag hade hittat en bra medspelare vid fel tidpunkt. På Harvard var det på vippen att jag inte skrev in mig på en kurs för att den kolliderade med min förmiddagsbiljard på Hasty Pudding Club! Fattar inte hur jag tänkte.

När jag begrundar hur nära jag varit att hamna på glid är jag tacksam över den förmåga till eftertanke som ofta räddat mig i grevens tid. Den och min vilja att, vid svåra moraliska beslut, be om – och följa – råd från goda vänner, framför allt från Susan, som jag har varit gift med i sextio år.

Det finns en del lärdom att dra från det sätt jag skötte min egen utbildning på och som gjorde mig till en *god tänkare*. (Filosofen Don Ross sade en gång att »Dan anser att blygsamhet är en dygd som bör reserveras för speciella tillfällen«.) Jag skulle inte skriva den här boken om jag inte trodde att jag hade något meningsfullt att dela med mig av till läsarna – vad som gjort mig framgångsrik, mina bra knep och tillvägagångssätt, mitt sätt att ta mig an människor och problem. Det finns massor med filosofer som är klipskare, bättre forskare, snabbare i repliken och skickligare på filosofins tekniska aspekter än mig. De kommer att påpeka det och jag instämmer till fullo med dem. Men som Gilbert Ryle, min handledare som doktorand i Oxford, berättade för en av mina kolleger över några öl i Salzburg på 1960-talet: »Det finns smartare killar än Dennett, men han har en sjuhelvetes glöd.« Jag har tacksamt lutat mig mot den staven i mer än ett halvsekel.

Jag är till synes inte blygsam, men inte heller överdrivet kaxig (som vissa tänkare jag känner). En av mina hårdaste kritiker, John Searle, är faktiskt väldigt lik mig: självsäker, otålig i mötet med pedantiska filosofer och inte rädd för att stämpla ansedda tankefigurer som rent nonsens. När han möter filosofiska argument eller ståndpunkter han finner svårbegripliga formulerar han om dem med egna ord – på ett språk han förstår. Det är precis vad jag gör också. Men när Searle tycker att hans kvintessens visar att den snåriga tankegången inte håller måttet säger han det utan omsvep. Det gör inte jag. Jag faller inga domar. Jag tänker efter: personerna som ställer sig bakom åsikten ifråga verkar inte vara några dumskallar; kanske har jag missförstått dem. Jag går tillbaka till deras arbete för att se om jag kan hitta

en tydligare beskrivning av deras tankegång. Gör jag inte det kan jag vara en lika hård kritiker som Searle. Men ibland – faktiskt för det mesta – lyckas jag hitta en klarare version av den komplicerade tankegången och då har jag lärt mig något på kuppen. Searles värld befolkas av filosofiska charlataner; min är full av lärda, intelligenta och hårt arbetande filosofer som tyvärr presenterar sina bästa idéer på ett självdestruktivt sätt. Varför skulle någon vilja bli filosof om filosofer i allmänhet vore så korkade som Searle verkar mena? (Sir Karl Popper är en annan filosof vars låga tankar om sina motståndare har fått mig att undra hur han stod ut med att vara filosof.)

Jag har inte alltid varit lika säker på min sak som jag är i dag på de områden som sysselsätter mig. Faktum är att jag under långa, ångestfyllda perioder undrade om jag alls passade för yrket och allvarligt övervägde att ge upp filosofin och bli professionell skulptör. Jag återkommer till dessa perioder av stagnation längre fram; innan jag övergår till att berätta om min karriär inom akademien vill jag torgföra två ståndpunkter om filosofer generellt: Den som blir filosof och aldrig har tvivlat i grunden på sitt livsval är ingen bra filosof. Den som aldrig tvivlar på sin duglighet som filosof är ingen bra filosof. Visst, det finns tiotals eller hundratal »framstående« filosofer som (i mina ögon) verkar helt oanfrätta av sådana tvivel, men jag anser att deras arbete på det hela taget är ytligt och falskt – det är ekvilibristiska uppvisningar i frågor utan verklig betydelse. Jag kallar deras verksamhet att söka efter »högre sanningar i schmack«.⁴ »Schmack« är min benämning på en variant av schack där kungen får flyttas två rutor i valfri riktning. Detta spel har förmodligen aldrig spelats eller ens varit meningsfullt att spela och vem bryr sig? Att bevisa sanningar knutna till schmack är utan tvivel lika krävande som att bevisa dem som hör till riktigt schack, men de är betydligt mindre intressanta. Ingen bryr sig, eller borde bry sig. Neuropsykologen Donald Hebb påtalade en gång att »det som inte är lönt att göra är inte lönt att göra bra«. Många dammiga vrår av universitetsvärlden – inte bara filosofin – skulle avfolkas om Hebbs regel hade tillämpats strikt, men jag stödjer samtidigt tanken att ingen är kvalificerad att avgöra vilka intellektuella strävanden som bör gallras ut och fråntas sin finansiering, så det

JAG HAR TÄNKT

bästa jag kan göra är att erkänna att akademien i någon mening är en lyxtillvaro där tusentals projekt drivs som aldrig kommer att »betala sig« på något mätbart sätt. Vi får inte låta universitetet bli ytterligare en utbildningsfabrik för de arbetare som verkar komma att behövas inom den närmaste framtiden. Låt tusen blommor blomma, men kom ihåg att de flesta av dem kommer att vissna eller dö.

DEL ETT

Snabb ur startgroparna

Jag löser ett problem i Beirut 1946.

Barndom

JAG FÖDDDES I BOSTON 1942, som enda barnbarn till Daniel C. Dennett, som var en aktad läkare i Bostonförorten Winchester, och son till Daniel C. Dennett Jr. Jag avskydde suffixet »III« (det såg så snobbigt ut), så jag kom att kalla mig Daniel C. Dennett, kort och gott. Det satte stundtals myror i huvudet på bibliotekarier, som inte kunde förstå hur jag kunde ha en son som hade publicerat »Pirenne and Muhammed« i tidskriften *Speculum* år 1948. Min far var historiker med inriktning på tidig islam och mästerspion vid Office of Strategic Services och senare vid Central Intelligence Group, föregångaren till CIA. Han dödades under ett uppdrag i Etiopien 1947, då vi bodde i Beirut. Min lillasyster Charlotte, som är undersökande journalist och jurist, har gett ut en bok, *Follow the pipelines* (2002), om sina försök att gå till botten med det intrikata mysteriet, och mina systrar och jag blev nyligen inbjudna till CIA:s årliga minneshögtid, eftersom man äntligen kommit fram till att min far var den förste CIA-agenten som dödades i tjänsten. Han har nu fått en stjärna inristad i den vita marmorn på minnesväggen i entrén till CIA:s högkvarter i Langley. Min mor Ruth var engelsklärare som gav sig av från Minnesota för att se världen. I början av 1930-talet kom hon till Beirut för att undervisa vid American Community School (som var knuten till det amerikanska universitetet i Beirut) och där träffade hon min far. Han undervisade där medan han doktorerade vid Harvard i islamisk historia och reste runt i Mellanöstern för att lära sig arabiska och skaffa nya vänner.

Eftersom min far dog när jag bara var fem år är mina minnen av honom ganska diffusa och rosenskimrande, men jag avgudade honom och tyckte mycket om att åka med honom i hans speciella jeep. Han lät mig till och med följa med på harmlösa uppdrag; att ha ett litet

barn i släptåg var en utmärkt förklädnad för en agent. Ett minne jag har av ett sådant uppdrag är två små ärr på mina öron, för beduinerna jag besökte hade fått för sig att jag borde göra hål i öronen. Mamma tog bort snörena så snart jag kom hem, men de igenväxta skårorna syns fortfarande. Efter att ha fått höra fantastiska historier om hans äventyr och bedrifter av gamla vänner till familjen som kände honom väl, antar jag att han var en karismatisk och charmerande person, en naturlig medelpunkt i umgänget. Mina två sista gymnasieår gick jag på Phillips Exeter Academy och där lärde jag känna sonerna till ett antal berömda fäder – författare, diplomater, vetenskapsmän och plutokrater – och noterade ett syndrom hos dem: några av dessa avkommor (inte alla) lamslogs nästan av sina försök att mäta sig med sina briljanta pappor. De var hisnande värtaliga och kunniga, belästa, till synes intellektuellt överlägsna på alla sätt, men ofta oförmögna att ta sig i mål – att få färdigt uppsatsen, ge en fullständig lösning på uppgiften eller bli klar med bokrecensionen. Jag har ofta frågat mig om jag hade kunnat ha det liv jag har haft i skuggan av en intellektuell äventyrare och hjälte om min far hade fått leva. Det var svårt nog att försöka leva upp till hans mytomspunna ställning bland min mors bekanta, som ofta påstod, ibland med tårar i ögonen, att jag var en kusligt lik kopia av honom, till och med i mitt sätt att berätta och använda ord.

I Beirut levde vi bekvämt som diplomater. USA hade ingen ambassad i Libanon på den tiden, bara en legation, och min far var kulturattaché. Vårt eleganta hus i hjärtat av Ras Beirut, på Blissgatan (på den tiden *rue Bliss*), var omgivet av ett högt järnstaket och en stor trädgård. Vi hade kock, armenisk barnflicka och chaufför; den senare satt ofta barnvakt för mig och min storasyster Cynthia. Det var ingen dålig början på ett intellektuellt äventyrligt liv: vi hade en gasell i trädgården (som jag döpte till Babar) och ett hem fullt med böcker, grammofonskivor och konst.

I årtal drömde jag om att överträffa en av min fars mest hyllade bedrifter från 1930-talet. Eftersom han talade flytande tyska (och franska och arabiska) läste han europeiska tidningar i Beirut och fick se att Peter Graf von Spaur hade avlidit och testamenterat sin högt